

ŠAI NUMURĀ:

1. lappuse. IEVĒROJAMĀ GADADIENA. Ievadraksts. — LATVIĒŠU PADOMJU MĀKSĻA MASKAVĀ.
2. lappuse. Jadv. Marts. KĀ DZIMA UZVARA. Recenzija par M. Bubnova romānu «Baltās bērzs». — J. Grots. MASKAVAI Dzejoļi. — L. Gurevičs. MŪSU LEPNUMS, MŪSU SLAVA, MŪSU MASKAVA.
3. lappuse. J. Brodelis. GATAVOSIMIES MĀKSLINIECIKĀS PAŠDARĪBAS VISSAVIENĪBAS SKATEI — J. P. ARCHITEKTU SAGATAVOSANA PSRS.
4. lappuse. DAIĻES TEATRIŠ MASKAVĀ. — A. Čaks, ĀDAMA ALKŠŅA DARBU IZSTĀDE.
5. lappuse. Vasilijš Ardamatskis. TAŅA. Stāsts. — P. Silš. JAUNĀ MAIZE. Dzejoļi.
6. lappuse. R. K. JAPANAS LITERATURA ŠODIEN. — KULTURAS DZĪVE REPUBLIKĀ. — INFORMĀCIJA.

Literatūra
un Māksla

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIĒKU, KOMPONISTU, MĀKSLINIEKU UN ARCHITEKTU SAVIENĪBU LAIKRAKSTS

1947. G. 29. AUGUSTĀ Nr. 35 (137)

IEVĒROJAMĀ GADADIENA

Pagājis gads kopš 1946. gada 26. augusta, kad Vissavienības Komunistiskās (bolševiķu) Partijas Centrālā Komiteja savā tālredzīgajā un gudrajā lēmumā norādīja vienīgi pareizo ceļu, pa kuru jāiet padomju teatru un dramaturģiju. Par CK norādījumu pareizību un savlaicīgumu liecina panākumi, ko mūsu teatri sasnieguši pagājušajā gadā. Ejot pa vēsturiskajā lēmumā norādīto ceļu, Padomju Latvijas teatru ne tikai izīstīja savu repertuāru no vājām un bezidejiskām lugām, no lugām bez jebkādas vēsturiskas un audzināšanas nozīmes, bet arī pratīsi savos darbos radīt pilnvērtīgus mūsu laikmeta tēlus.

Pietiek tikai minēt tās izrādes kā «Uguns un nakts», «Par tiem, kas jūrā», «Kā Garpēteross vēsturi talstāja», «Kremļa kuranti», «Ienaidnieki», «Divas Amerikas», «Atriebības ugunis», «Laima» un «Dzilās sāksnes», kuras pašlaik uzved republikas dažādos teatros, lai gūtu pārliecinošu un skaidru atziņu. Jāzvēder arī, ka izrādē lielā kā, ko pašreiz Dailes teatris rāda Maskavā un kas guvušas tur augstu novērtējumu, iestudētas pēc VK(b)P CK vēsturiskā lēmuma.

Konkreto un noteikto norādījumu par to, lai «katrā dramatiskā teatru ik gadus uzvestu ne mazāk kā 2-3 jaunas idejiskā un mākslinieciskā ziņā augstvērtīgas izrādes par laikmetīgām padomju tēmu» — Latvijas republikas teatru izpildījuši. Tā, piemēram, galvaspilsētas dramatiskie teatru — Dramas, Dailes un Krievu — uzveduši gada laikā kopš lēmuma publicēšanas katrs pa trim izrādēm, kur izvirzītas laikmetīgās padomju tēmas, pie kam visas šīs izrādes atbilst prasībām, kas minētas vēsturiskajā lēmumā; tās ir idejiski un mākslinieciski pilnvērtīgas.

Tomēr mūsu teatru repertuāri šodien vēl kā būtisks trūkums jāatzīmē, ka uzvesto padomju laikmetīgo lugu starp gandrīz nebija tādu, kas trakstītu tieši šīsdiens problemas, pēckā mērīgās celtniecības problemas un visus ar tām saistītos jautājumus. Tādās tēmas kā celtniecības patoss, padomju tautas cīņa par maizi, jaunās Latvijas padomju republikas pilsētu apzīmes pārorientācija, kā arī daudzas citas nav radušas atspoguļojumu uz mūsu teatru skatuveņiem.

Neatbilstotot no atbildības teatru, kas nepietiekami enerģiski cīnījušies par šādu asi aktuālu lugu parādīšanu, jāsakā, ka šai ziņā galvenokārt ir vainojami tomēr dramaturģi. VK(b)P CK lēmums pilnīgi skaidri runā par dramaturģu atbildību un uzdevumiem.

«Daudzi dramaturģi atrāvusies no laikmeta pamata jautājumiem, nepazīst tautas dzīvi un prasības, neprot attēlot padomju cilvēka labākās rakstura līnijas un īpašības.» — teiktis lēmumā. Tas pilnā mērā attiecināms arī uz latviešu dramaturģiju.

Tomēr jāatzīmē, ka, lai gan ar nolūkvešanu, mūsu dramaturģi ir stājušies pie CK lēmumā atzīmēto trūkumu novēršanas.

Jāuztā faktu vien, ka padomju lugu konkursa I gājienā ienākušās 64 lugas, no kurām vairāk nekā puse latviešu valodā, liecina par lielu lūzumu, ko radījis vēsturiskais lēmums. Nekad Latvijā nav pazinusi tik lielu rosmi dramaturģiju. Konkursa pirmā gājiena rezultāti ne tikai kvantitatīvi, bet arī kvalitatīvi rada pārliecību, ka mūsu rakstnieki nopietni un dziļi pārveido

savu nostāju, pievērsoties laikmetīgām un skatītāju saistošām problēmām. No saņemtajām lūgām Vissavienības konkursa otram gājienam žūrija izvēlējusies piecus darbus.

Vācu iebrocēju sagraudā uzņēmuma atjaunošana; padomju tautu stalniskā draudzība, kuras kopējiem spēkiem atstina pēckāra piegādes lielos uzdevumus; kapitālisma atlieku likvidācija darbalauzā apziņā; varmācīgā kārta svešumā aizdzīto tūkstos latviešu repatriācijas akūtās problēmas — tādās ir temas, kam vēlītas četras no šim lūgām. Arī pietkā luga, lai gan tēsa gadsimta sākuma notikumus, ir visai aktuāla, jo parāda, kādu rūpīgi un ļoti lielu darbu nācās veikt bolševiku partijai, organizējot strādnieku šķiru un zemniecību cīņai par savu varu, par savu valsti.

Arī bez minētajām piecām lūgām konkurss neapšaubāmi dos mūsu teatru repertuārai ievērojamu papildinājumu. Konkursa lugu starpā ir ne mazums tādu, kas pēc zināmas tālākas apstrādāšanas kļūs par pilnvērtīgiem dramatiskiem darbiem un būs cienīgas, lai tās uzvestu.

Konkurss ir viens no svarīgākajiem, bet ne vienīgais pasākums, realizējot VK(b)P CK lēmumu dramaturģijas laukā. Milzīga nozīme ir atsevišķu teatru sadarbibai ar autoriem. Arī šai virzienā manāms lūzums, lai gan nepietiekami mērā. Kā uz pozitīvu parādību šim ziņā var norādīt uz sekmīgu Latvijas PSR Dramas teatra sadarību ar dramaturģu Arvidu Grigūli, uz veselu rindu darbu, kuras pasūtījis Dailes teatris, kā arī uz Krievu teatra sadarību ar jauno dramaturģu Kublanovu, kuras rezultātā radusies luga «Saulīte». Ne tikai dramatiskie, bet arī muzikālie teatru praktizē sadarību ar autoriem.

Noteikti atbalstāmi ir arī Latvijas PSR Operas un baleta teatru mēģinājumi radīt padomju repertuāru.

Visai raksturīgi, ka jauno lugu sūtītoto autoru nēm tieši no pašas dzīves. Tā, piemēram, Dramas teatru skatītāji drīz redzēs lugu par veco melsturu «Nostipumiem», t. l., par ļoti aktuālu parādību, kas ne vienreiz jau aplūkota mūsu presē. Kādas citas konkursa lugas sūtīts — par to latviešu atgrūšanās, kas pašreiz mokās bēdīgi slavenajās pārvērtoto personu nometnēs, tieši sasauca ar pazīstamo Irenas Filipovas vēstuli. Rīgas stiklinieku pasaules rekordī — luga «Saulīte» sūtīta peripetiju pamats.

Mūsu dramaturģu nopelni kļūs vēl lielāki, ja viņu savu darbu un temas nēms ne tikai no avīžem, bet arī pašā meklētās dzīves dziļumos, patstāvīgi izvirzīot aktuālākas mūsdienu problemas. Te būtu jāgatādina, ka tik izcilā tema kā mūsdienu latviešu lauku dzīve vēl arvien nerod atbaidīti dramaturģijā. Bolševiku partijas un padomju valsts grandiozais darbs, socialistiski pārveidojot lauksaimniecību, cīņa par mūsu ekonomikas pamatu — cīņa par maizi, jaunās dzīves asni latviešu viensētās — visas šīs temas pelna viscilskāo dramaturģu vērbu.

Starp citiem aktuāliem dramaturģijas uzdevumiem ir arī tas, ko izvirzījis b. Lācis savā runā Latvijas Padomju rakstnieku II kongresā — uzdevums pārvarēt «teritoriālo» aprobežotību.

Lūk, jau septiņi gadi, kopš mūsu zeme kļuvusi par padomju republiku, piepildot Rīna praviētiskos vārdus «par brīvo Latviju brīvajai Krievijai»,

tādējādi gūstot sev lielu dzimteni, bet līdz šim vēl nav parādījušies latviešu rakstnieku lugas, kuras būtu vēlītas citu brālīgo tautu dzīves tēmām, kas būtu pilnīgi veicama darbs.

Tāds ir stāvoklis mūsu dramaturģijas laukā. Teatru jātūrpina cīņa par augsti idejisku repertuāru, taču tie nedrīkst piemirst arī citus uzdevumus, kuras izvirzījis VK(b)P CK lēmums. Jāgatādina, ka šis lēmums prasa no teatriem «radīkalt uzlabot laikmetīgo padomju lugu uzvedumu kvalitāti, izdalīt šo lugu uzdevumiem labākos rezisorus un aktierus, panākt izrādēm augstvērtīgu māksliniecisko noformējumu».

Gada laikā esam guvuši ievērojamu pozitīvu pieredzi arī šai CK norādījuma realizācijā. Par rūpīgi un isti mākslinieciski sagatavotas padomju izrādes paraugu var nodert «Kremļa kuranti» uzdevums Latvijas PSR Dramas teatru. Tomēr atzīmējami daži atsevišķi signāli, kas liecina par to, ka teatru ne vienmēr ar vajadzīgu atbildības izpratni pietiek tieši padomju izrādē uzdevumiem.

Tuvākajā nākotnē mūsu teatriem būs nopietns pārbaudījums sakarā ar jubilejas izrādē padomju varas trīsdesmitās gadadienas svinības. Visi republikas teatru atzīmē šo lielo vēsturisko notikumu ar izrādēm, kas vēlītas laikmetīgām tēmām, uzvedot padomju repertuāra labākās lugas. Lūk, kur teatra darbiniekiem rodas iespēja savdabīgi, radot sacensību parādīt Centrālās Komitejas norādījumu apzinātos izpildīšanas isti bolševistiskus paraugus!

Speciāls punkts VK(b)P CK lēmumā vēlīta PSRS Mākslas lietu komitejas Mākslinieciskās padomes darbam. Neapšaubāmi, ka tur minētie norādījumi un kritika labākās lugas. Lūk, kur teatra darbiniekiem rodas iespēja savdabīgi, radot sacensību parādīt Centrālās Komitejas norādījumu apzinātos izpildīšanas isti bolševistiskus paraugus!

Speciāls punkts VK(b)P CK lēmumā vēlīta PSRS Mākslas lietu komitejas Mākslinieciskās padomes darbam. Neapšaubāmi, ka tur minētie norādījumi un kritika labākās lugas. Lūk, kur teatra darbiniekiem rodas iespēja savdabīgi, radot sacensību parādīt Centrālās Komitejas norādījumu apzinātos izpildīšanas isti bolševistiskus paraugus!

Nevienu lugu, nedz jauna izrāde, vismaz ko uzved republikas vadošie teatri, nedrīkst ieraudzīt rampas gaismu, iekāms Mākslinieciskā padome to nav rūpīgi apspriedusi.

Centrālā Komiteja savā lēmumā lielu vērbu vēlīja teatru kritikai. Jāatzīmē, ka šim darba iecirkni paveiktā gaužām maz. Vē arvien mūsu laikrakstu lappusēs sastopami raksti par teatru, kas «bieži vien tādu cilvēku rakstīti, kuri vāji pazist mākslu» vai raksta tos «pārgurdi valodā», kas maz saprotama lasītājam. Bieži vien mūsu recenzijās atgādās subjektīvi un patvaļīgi vērtējumi, kā arī cīti trūkumi, uz kuriem norādīts vēsturiskajā lēmumā.

Šai gadā paveiktā daudz, bet priekšā stāv vēl lielāki uzdevumi. Rezumējot iepriekšējā posma sasniegumus, mums vispirms skaidri jāredz nākotnē, nemīlīgi cīnoties par jauniem panākumiem saskaņā ar mūsu lielās bolševiku partijas tālredzīgajiem norādījumiem.

Šai atbildībai ietverta teatra darbinieku atbildība tautas priekšā, viņu virzīšanās uz priekšu un turpmākās darbības par tālāku padomju mākslas attīstību.

LATVIĒŠU PADOMJU MĀKSĻA MASKAVĀ

Pašlaik mūsu lielās Dzimtenes galvaspilsētā Maskavā notiek Latvijas PSR Dailes teatra viesizrādes. Tas ir ļoti liels notikums ne tikai mūsu republikas teatru, bet arī kulturas dzīvē vispār, jo pirmo reizi latviešu teatris uztāstājis Maskavā — lielākajā mūsu zemes un visas pasaules kulturas centrā. Tur dzimnās revolucionārās teatra tradīcijas, ausdzis un nostiprinājies socialistiskā realisma princips teatra mākslā, tur pirmo reizi no skatuves skanējuši Gorkiņa varoņu drosmīgie vārdi, kas sauca cīņā par jauno brīvības valsti, kur cilvēka radošo garu, viņa darbu un lielu nevarētu nomaitāt neatnības rūsā. Maskava — mūsu zemes sirds. Tur dzīvoja un strādāja lielais Leļins, tur dzīvo un strādā padomju tautu lielais vadonis biedrs Staļins, Maskava — mūsu zemes leņpums un slava. Viss, kas ir labākais un cēlākais mūsu dzimtenē — atrodama Maskavā. Kremli dzimst dišķās domas, kas lielajai padomju tautai apgaismo ceļus tās neapurtamajā gaitā uz priekšu pret jauniem sasniegumiem un jaunām uzvarām. Mūsu neuzvarāmās Dzimtenes galvaspilsētā saņem visās padomju zemes tautas, tur dzirdam krievu, ukraiņu, baltkrievu, gruziņu, kazachu, latviešu, igauņu, lieuvju valodas. Un tāpēc jo sevišķs prieks pārņem mūsu sirdi, ka šodien skan Maskavā latviešu lielā dzejnieka Raiņa radīto varoņu — augšpasaucējs Spīdola, nesalaukāma cīnītāja par tautas brīvību Lāčplēša dižas balsts, atspoguļojot latviešu tautas mūžsenās ilgas pēc brīvības, par to, ka mūsu teatra māksla sekmīgi rāda visām padomju brālīgajām tautām savus sasniegumus un meklējumus. Tas nozīmē, ka Padomju Latvijas teatra māksla izgājusi uz plašu attīstības ceļu un tās guvumu vērtē tūkstos skatītāju no Maskavas, daudzām padomju republikām un apgabaliem. Tālām un tuvām pilsētām.

22. augustā «Pravda» par Dailes teatra viesizrādē Maskavā rakstīja: «Latvijas PSR Dailes teatris Maskavā devis sešas izrādes. Tās do skaidru liecību par šī teatra kolektīva plašo radošā darba diapazonu, krievu skatītāja priekšā paver brālīgās latviešu tautas bagāto teatrālo kultūru un tuvāk iepazīstina mūs ar latviešu literatūras idejisko bagātību un nacionālo īpatnību». Apskatot Raiņa lugu «Uguns un nakts» un «Pūt, vējn!» uzdevumus Maskavā, recenzents nobēdz savu rakstu vērdiem: «Abas izrādes skaidri liecina par teatra radošo spēju uzplaukumu pēdējos gados, darba gados brīvās Padomju Latvijas apstākļos». Laikraksts dod ļoti atzinīgus atsaukumus par Staļina premijas laureātu — Lilitas Bērziņas, Artūra Filipsona un citu aktieru spēli, uzsver teatra kolektīva jaunākās aktieru paaudzes lielos sasniegumus.

Skatītāju un teatra kritikas atzinīgās atsaukumus liecina, ka Latvijas PSR Dailes teatris izkarojis godu pilnu vietu mūsu zemes teatra kolektīvu vidū, ka tāg Maskavā cienīgi pārstāvis visu mūsu republikas mākslu, kuras priekšā atvērtas neaprobezotas attīstības iespējas. Reizē ar to ikviens no mums izjūt dziļu kontrastu starp mākslas attīstības iespējām Padomju Latvijā un tās iespējām buržuāziskajā Latvijā. Ši starpība ir ārkārtīgi liela un acīm redzama. Visā latviešu kultūra un māksla buržuāziskajā Latvijā bija ierobežota šaura nacionālisma ietvaros. Tā nevarēja plaukt un attīstīties, jo bija atrauta no tautas interesēm, kalpoja izsūtēju šķiru vajadzībām, viņu satruņņejušajai, pret tautu vērstajai ideoloģijai.

Ar padomju varas nodibināšanu Latvijā tautas garīgajā dzīvē, tās kultūras attīstībā izīmējās jaumi ceļi. Māksla kļuva par ieroti tautas rokās cīņā par socialismā nostiprināšanu mūsu zeme, cīņā par komunisma uzvaru mūsu dzimtenē. Tā kļuva par neapņemamu visas tautas dzīves sastāvdaļu, lielu virzītāju spēku, tautas audzinātāju lielo marksisma-leninisma ideju garā. Un latviešu mākslas sasniegumi šodien liecina, ka tā nostājusies uz pareizā ceļa, ka tā sava radošā darba pamatā liksusi slavenākās krievu teatra tradīcijas un balstās uz vienīgiem pareizajiem — socialistiskā realisma principiem teatra mākslā. Visu to tā guvuši pateicoties krievu padomju mākslas ārkārtīgi svētīgajai ietekmei, latviešu padomju teatra tieksmei pēc iespējas ātrāk apgūt padomju teatra

milzīgos sasniegumus padomju varas trīsdesmit pastāvēšanas gados.

Par to, ka latviešu padomju skatuves māksla šīs laika sprīdī guvuši tik lielus panākumus, ka tā guvusi iespēju tautā pārsniegt mūsu republikas robežas, jāpateicas bolševiku partijai un personīgi biedra Staļina nemitigajām rūpēm par mūsu kultūras un mākslas zētumu, tās nerēdzētu uzplaukumu. Vēsturiskie partijas Centrālās Komitejas lēmumi par ideoloģiskā darba uzlabošanu bija labākais šo rūpju izpaušums, kas skaidri un nepāprotami noteica padomju mākslas un kultūras attīstības ceļus, grandiozās augšupejas perspektīvas. Šie lēmumi padziļināja teatra radošā darba saturu, darja asāku un iespaidīgākus tās ideoloģiskos ierocus. Un tagad visiem ir acīm redzams, kā cēlies mūsu teatru idejiskais un mākslinieciskais līmenis. Ar repertuāru uzlabošanu, tās pārkārtošanu uz jauniem pamatiem teatru dzīve kļuvis daudzveidīgāka un plašāka. Jālīdz pagājušajā gada partijas Centrālās Komitejas augusta lēmumiem uz mūsu teatru skatuveņiem parādījās mūsu lielajam laikam nepiemēroti repertuārs, bija izņemama klanišanās Vakareļropas bezidejiskās buržuāziskās mākslas un kultūras priekšā, tad tagad mūsu teatru daudz tuvāk pievērzties dzīves celtniecības aktuālajām problēmām, iztirrot mūsu teatru no bezidejiska un apolītisma sārņiem. Un šodien mēs ar priekšu un gandarījumu varam konstatēt, ka mūsu republikas teatru nostājusies darbalauzā idejiskās audzināšanas priekšējās rindās, pārvērtusies par ievērojamu socialistiskās kultūras nesēju, tās iemiesotāju mūsu dzīvē.

Pats par sevi saprotams, ka šis ceļš nebija viegls. Panākumi neradās pašī no seviis, tos vajadzēja izkarot. Un panākumu neizpalika. Šigada pavasarī mēs bijām Hecnieki izcilam notikumam republikas teatru dzīvē: Padomju valdība par Raiņa luga «Uguns un nakts» uzvedumu Dailes teatru piešķīra augstāko balvu — Staļina premiju ievērojamākajiem šī teatra darbiniekiem — mākslinieciskajam vadītājam Eduardam Smilģim, aktieriem Lilitai Bērziņai un Arturam Filipsonam, māksliniekam Oto Skulmem. Tas bija pirmais lielākais mūsu teatra mākslas izcilīo panākumu triumfs, kas tai pavēra ceļu uz Maskavas skatuveņiem. Ar savilņojumu un gandarījumu mēs uzņemām šo neizmirstamo notikumu. Tagad mēs pelnīti varam lepoties ar to, ka mūsu teatra mākslas skatuve aplaunāas. Ar Dailes teatra lerašanos Maskavā tās darbības lauks kļuva lielā Padomju dzimtenē. Tie ir panākumi, kas iespējami vienīgi neuzvarāmajai padomju zemē, kur māksla pieder un kalpo tautai, kur bolševiku partija un pati tauta to lolo kā saulainās padomju dzīves rotu un iedvesmotāju grandiozajā dzīves atjaunošanās un jauncelmes darbā. Tas iespējams socialistiskā zemē, kuras cilvēks dara cūdenu kvēlās padomju patriotismā, lielā radošā darba gribā un labāko dzīves sappu un domu piepildīšanās iespēja.

Dailes teatra viesošanās Maskavā sakrīt ar jaunā darba cēļiena sākumu republikas teatros. Priekšā ir liels darbs un uzdevumi. Galvenais šai darbī — neapmierināties ar sasniegt, Nemot par ietajas punktu visu jau iegūto, jāpadziļina socialistiskā realisma princīpu izpratne teatra mākslā, vēl lielāka vēriba jāpiegriez teatra radošā darba iespēju paplašināšanai un padziļināšanai, jo katru dienu mūsu dzīves celtniecībā izvirza jaunas, vēl lielākas prasības pret mākslu kā tautas audzinātāju, tās apzīmes vadoļotāju. Tikai spraigs un neatlaigams darbs, nesamierināšanās ar iegūto, jauni meklējumi un šīsdiens darbalauzā ierērešu un centieni atveidojums mākslā, tās revolucionārās patoss, cildeno padomju patriotisma jūtu aparģojums par virzīt mūs uz priekšu, vest pretī jaunām uzvarām.

Nav šaubu, ka Dailes teatra panākumi mūsu Dzimtenes galvaspilsētā Maskavā dos jaunu darba sajšumu republikas teatru kolektīviem, ka jaunajā teatra sezonā tie gūs vēl iespaidīgākus sasniegumus, pildot bolševiku partijas un biedra Staļina norādījumus kultūras celtniecības darbā. Tam kļī — līdzinācies sasniegumi un teatra darbinieku kvēlā griba kalpot savai tautai un padomju dzimtenei.

Skats uz Maskavas Kremli

LPSR DAILES TEATRS MASKAVĀ

Ceturtdien, 21. augustā, noslēdzās Dailes teatra Maskavas viesošanās pirmizrāžu cikls. Pa reizi izrādīta katrā no viesizrāžu repertuāra lugām: «Uguns un nakts», «Jegors Bulčovs un citi», «Par tiem, kas jūrā», «Pūt, vējiņi», «Liela brēka, maza vilna» un «Uzvara».

Parādījušās daudzas preses atsauksmes, kas atzinīgi novērtē līdz šim maskaviešiem svešās latviešu skatuves mākslas sasniegumus. Sastopami arī lietpratīgi aizrādījumi, kļūdu konstatējumi, kas teatrim jāņem vērā turpmākajā darbā.

22. augustā laikrakstā «Pravda» ievietots J. Vipera raksts. Novērtējot teatra uzvedumu «Uguns un nakts», autors raksta: «Smagie cenzūras apstākļi, kas piespieda Raiņi runāt ar tautu, ietērpt savas idejas noslēgtos, apsliēptos simbolos, tāpat arī dažas viņa jaunrades metodes raksturīgās teizmes, noteica dramatisko abstrakto, alegorisko raksturu. Šis Raiņa īpatnības padara tā inscenēšanu uz skatuves sevišķi grūtu. Inscenētājs — teatra mākslinieciskais vadītājs E. Smilģis ar saviem palīgiem režisori F. Ertneri un gleznotāju O. Skulmi šo uzdevumu atzināja pareizi un visai sekmīgi. Teatrim izdevies radīt poētisku spgarotū un varonības apdvēstu uzvedumu.

«Uguns un nakts» inscenējumu caurstrāvo tās vēsturiskās cīņas patoss, kādu izcīnīja latviešu tauta, kamēr beidzot panāca savu pilnīgu atbrīvošanu, iestājoties padomju republiku brālīgajā saimē.» Izceļot Liliātas Bērzīpas un A. Filipsona lielisko spēli, laikraksts ar atzinību novērtē arī pārējo aktieru sniegumu. Laikraksts tikpat atzinīgi izsakās arī par Raiņa lugas «Pūt, vējiņi» uzvedumu. Par jaunākās pauzdes aktieru izpildījumu lugā «Pūt, vējiņi» recenzents izsakās, ka «visi aktieri spēlē aizrautīgi, patiesi, talantīgi.» Raksts nobeidzas ar atzinumu, ka Dailes teatra uzvedumi liecina par latviešu teatra radošo uzplaukumu padomju varas apstākļos.

Laikraksts «Kultūra i Zīņ» (20. augusta numurā), apskatot no pozitīvi novērtējot «Uguns un nakts» uzvedumu, izsakās: «Interesantā, nosacītā apņēmība savdabīgi atrisinātā izrādē «Uguns un nakts» parāda vienu no mūsdienu Latvijas teatra mākslas pusēm, parāda, ka šī māksla atīstās sekmīgi, meklē progresīvās padomju sabiedrības lielo ideju dziļi realistiskās izteiksmes formas.»

Laikraksts «Sovetskoje iskustvo» (22. augusta numurā) tāpat ievietojis rakstu par «Uguns un nakts» uzvedumu, kurā dod atzinīgas atsauksmes par aktieru spēli un prasmīgu Raiņa lu-

gas iztulkojumu. Raksta autors A. Muravjovs par «Uguns un nakts» uzvedumu izsakās: «Raiņa «Uguns un nakts» uzvedums, bez šaubām, ir ļoti liels Latvijas Dailes teatra radošā darba sasniegums.» Par LPSR Dailes teatra uzvedumu Maskavā atzinīgus rakstus ievieto arī citi centrālā laikraksti un žurnāli.

Spriegā interese, kas Maskavas sabiedrībā vaidīja jau pirms viesizrāžu sākuma, tagad vēl pieaugusi, un skatītāju masas, kas ik vakarus pilda Akademiskā Mazā teatra zāli, dzīvo līdz katram Rīgas mākslinieku sniegunam. Būzām taisni jābrīnās, kā latviešu valodas neprātīgi sajūt vissīkākās nianšes, kas nav atzīmētas programmas libretos. Tas ir gods kā augstu kvalificētajiem Maskavas skatītājiem. tā arī mūsu aktieriem, kas pratusi savās frazēs, žestos, izjūtās ielikt tik daudz spilgta, ka viņu tēlojumam var dzīvi sekot, arī nesaprotot sacīto vārdu.

Tagad mēģinājumus veic dažu vietu koreģējumu, rosīgi strādā dublanti. 25. augusta «Uguns un nakts» izrādē piedalījās viss otrs sastāvs, arī citu inscenējumu atsevišķās lomās mainījušies tēlotāji.

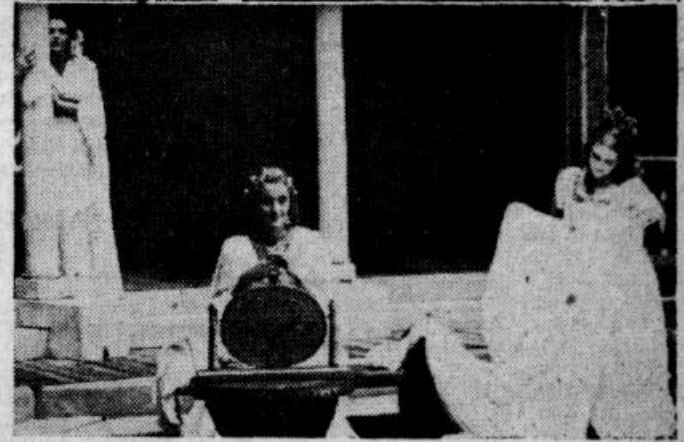
Pēc premjerām kā mākslinieciskajam, tā tehniskajam personālam klūvis vairāk brīva laika, ko tas izmanto pilsētas apskatei.

Bezgala siltas laipnības pilna ir padomju zemes metropoles mākslinieku izturēšanās pret viņu Rīgas koleģām. Svētdien, 24. augustā, notika Dailes teatra kolektīva sastāšanās ar vienu no visslavenākajiem padomju skatuves mākslas meistariem, PSR Savienības tautas mākslinieku S. M. Michoelsu. Te valdīja patiesas sadraudzības un tuviņas atmosfēra.

Meistars pastāstīja, ka uzskata Latviju par savu otru dzimteni, jo piedzimis Daugavpilī, bet Rīgā pavadījis savu jaunību. Toreiz labi runājis latviski, lasījis Raiņi, pieredzējis Jaunā Rīgas teatra dibināšanos un vēl tagad skaidri atminas Smilģa toreizējo tēlojumu Filipa II lomā. «Latviešu tauta toreiz bija revolucionāra gara, brīvības cīņu cīdēnās romantikas pilna,» sacīja Michoels. «šo garu, šo romantismu, kas nav nekādā pretrunā ar mūsu socialistisko realismu, es sajutu, skatoties «Uguns un nakts» izrādē.»

Viesizrādēs, kas noritēs līdz 1. septembrim, teatris dienu no dienas skaidrāk apzinās prasības, kuras tam uzstāda pasaules viskompetentākie skatītāji, prasības, ko mākslas darbinieku priekšā liek visa Padomju zeme. Neapšaubāmi, ka šā brauciena rezultāts būs visa latviešu teatra radošo spēju varens kāpinājums.

ATTĒLI NO LPSR VALSTS DAILES TEATRA VIESIZRĀDĒM MASKAVĀ
Pa kreisi (no augšas uz leju): Skats no J. Raiņa lugas «Uguns un nakts», Viļa Lāča lugas «Uzvara», J. Raiņa lugas «Pūt, vējiņi». Pa labi (no augšas uz leju): Skats no B. Lavreneva lugas «Par tiem, kas jūrā», M. Gorkija lugas «Jegors Bulčovs un citi» un V. Šekspira lugas «Liela brēka, maza vilna»

ĀDAMA ALKŠŅA DARBU IZSTĀDE

Nule Latviju un krievu mākslas valsts muzejs atklājis visai zīmīgu izstādi, veidētu Ādama Alkšņa 50 g. nāvesdienas piemīnā.

Ādams Alkšnis nomira visai jauns — tikai 33 gadus vecs, no asins saindēšanās pēc neuzmanīgas deguna operācijas.

Viņa atstātais mākslinieciskais mantojums visai savdabīgs. Piemīņas izstādē mēs redzam 9 eļļas gleznas, 38 akvareļus un 568 zīmējumus.

Apskatot trīs zālēs novietoto piemīņas izstādi, rodas iespaids, ka Ādams Alkšnis ir tuvojies savam mākslinieciskajam darbam ar ārkārtīgu rūpību, uzmanību, savu spēju un dzīves pētīšanu.

Vis tas, ko mēs redzam tagadējā plašajā izstādē, ir tikai īstenībā liels, neatlaidīgs, mērķtiecīgs sagatavošanās darbs pilnvērtīgai un apzinātai mākslinieciskai radīšanai.

Ādama Alkšni viņa dzīves laikā aplam devēja par mazražīgu, kas maz un skopi parādās atklātībā. Patiesībā, kā mēs skatām no šīs izstādes, Ādams Alkšnis ir dzīvojis strauju, brāzmainu iekšēju māksliniecisku dzīvi, augšanu un pārvērtēšanu.

Nav jāizmirst tie viņa laiki, kādos dzīvoja un auga Ādams Alkšnis. Latviešiem toreiz, atskaitot dažus atsevišķus māksliniekus, nekādas savas tēlotājas mākslas nebija. Tā bija jārada, jāizveido no pašiem pamatiem. Ādams Alkšnis bija viens no tiem, ja ne pats pirmais.

Nācis sakaros ar XIX gadsimteņa krievu glezniecības skolas idejiskā realisma spēcīgajiem pārstāvjiem, Ādams Alkšnis uzmanīgi vēro viņus, pēti un nonāk pie pareiziem slēdzieniem: latviešu nacionālās mākslas pamatos nepieciešami jābūt realismam. Un tās Ādams Alkšnis cenšas būt visos savos eļļas gleznojumos, akvareļos un daudzajos zīmējumos.

Ādams Alkšnis tēlo latviešu zemniekus, zīmē tos gan darbā, gan atpūtā. Portretē tos, un Ādama Alkšņa gīmetņu uzmetumi pilni dzīvības, patiesības un spēcīgas kvēles. Mums pretim raugās dzīvi, isti cilvēki ar raksturu, ar savu īpatnību, skaistumu, kaislībām un alkām. Ādams Alkšnis pratis uzvert arī to raksturīgo, kas piemīt latviešu sejaļ. Ādams Alkšnis ir tas, no kā Eduards Brencēns pēcāk smēlies savus pamatus, darīnot zīmējumus saviem slavenajiem «Mēriņiem laiķiem».

Neapšaubāmi, ka arī A. Baumanis ir atradies Ādama Alkšņa ietekmē, ja mēs vien aplūkojam viņa zīmējumus.

Liela mīļdarbība pastāvējusi arī starp Jani Rozentālu un Ādama Alkšni. Mēs nedrīkstam aizmirst, ka Ādams Alkšnis ir pirmais mūsu latviešu tēlotājas mākslas teoretīks. Ja jūs vaicāsit pēc viņa teoretisko rakstu sējumiem, protams, tādu nav. Viņa lielās, pareizās atziņas skatāmas mākslinieciskā darbos, tālu nospraustajā ceļā, ko Ādams Alkšnis bija pāvēris savās domās. Taču visvairāk kā mākslas teoretīks Ādams Alkšnis panācis tiešā sakarē ar saviem laika biedriem māksliniekiem. Ādams Alkšnis bija Pēterburgas latviešu pirmās mākslinieku biedrības «Rūķis» garīgais vadonis, dibinātājs un darba darītājs.

«Rūķis» sistematiski rīkoja sanāksmes, kurās biedrības biedri mākslinieki plaši iztirzāja savas mākslas jautājumus. Šinīs apspriedēs Ādams Alkšnis allaž aktīvi, rosīgi piedalījās, vienmēr izklāstīdams savus jaunos mākslinieciskos ieskatus, pamatus un to virzienu, kādā būtu jāiet nākamajai latviešu nacionālajai mākslai. Ādama Alkšņa ietekme savos līdzgaitniekos bija izšķirīga un dziļa. Ādams Alkšnis bija apveltīts ar skaudru, asu domu, dzīvīgu nojautu un ārkārtīgi jūtīgu, spēcīgu dzīves un mākslas uzverti. Viņa līdz-

biedri to sajuta vai saprata kā nu kurš. Ja nebūtu Ādama Alkšņa spožās teoretiskās galvas, diezi vai mums būtu tieši tāds Teodors Ūdris, ar ko tagad pelnīti lepojas latviešu darba tauta.

Nedomāju, ka Teodors Ūdris būtu verdziski pakļauts Ādama Alkšņa spilgtajai domai. Teodoram Ūdrim sava pilnīgi spēcīga, atšķirīga mākslinieciska personība, spontana, neapturama savā radīšanas kaislē. Ir Ādams Alkšnis, ir Teodors Ūdris abi tēloja zemniekus, bet kāda tur tomēr atšķirība! Ādama Alkšņa zemnieki darbā daudz veselīgāki, daudz spirtāki, turpretim Teodora Ūdra zemniekiem, viņu dzīvei, darbam un atpūtai pārlieks nenovērtams smagums, drūma liktenība. Teodora Ūdra zemnieki ir spēcīgi, nesalauzami, bet šis viņu spēks nav atspējīgs, pacilājies. Ādams Alkšnis daudz saulaināks, nemiet kaut viņa daudzos zīmējumus un akvareļus «Uz darbu». Taču kā Ādama Alkšnim, tā arī Teodoram Ūdrim bija viens kopīgs ceļš — uz latviešu nacionālo mākslu — caur realismu.

Vai tad Jāņa Rozentāla nozīme latviešu glezniecībā nepalik tieši ar viņa pirmā perioda darbiem, kas plašos, varenos audeklos rāda un tēlo latviešu tautas dzīvi realistiskā garā? Visas vēlākās tā paša mākslinieka princeses ar pērtīkiem, velnu saimes un citi vēlācīki simbolistiskā tvērienā veidotie darbi ir un paliek sveši latviešu mākslai. Un tas notika tāpēc, ka Janis Rozentāls, atvirzījies «Rūķi» nodibinātos pareizos mākslas principus, atgāja no latviešu zemes, atgāja no latviešu tautas īstenās, darba un ikdienas dzīves un metās svešu virzienu apkāmpienos. Tie bija ma'du ceļi, kurus Janis Rozentāls pats spīdoši pārvārēja, atgriezdamies atpakaļ savā radīšanā pie savas tautas. Tās priekiem un ciešanām.

Ādama Alkšņa īsais, bet spēcīgais mākslinieka gājums ir visai pamācošs un vērtīgs. Ar lielām grūtībām un neatlaidību tagadnes latviešu tēlotāja māksla, pārvarot savas formalisma un

bezidejiskuma kļūdas, nostājās uz pareiza socialistiskā realisma ceļa. Jaunajiem māksliniekiem vēl visa gaita priekšā. Jārod savi pamati zem kājām. Acs vēro apkārt, kuri būtu tie pagātnes latviešu meistari, kas sniegtu savu roku, zināmu norādījumu, «ceļa maizī» tālākajiem pētiņiem un sasniegumiem. Ādams Alkšnis ir viens no tiem, kuru jaunatnei vajadzētu rūpīgi un vispusīgi pētīt.

Piemīņas izstādē visai skaidri apliecina, ar kādu iekšēju dedzību Ādams Alkšnis pētījis cilvēku darbībā un dažādās izdarībās.

Visvairāk Ādams Alkšnis skatījies zemnieku viņa darbā: arot, kartupeļus lasot, druvās nokopjot, arī ceļā. Allaž viņam nostatīt blakus darba rīki un viņa lielākais palīgs — zirgs. Zirgu Ādams Alkšnis ir pazinis spīdoši, līdz sīkumiem, ar visu tā raksturu. Tikai ar dažām svītrām Ā. Alkšnis spējis raksturot zirgu. Skatiet, kāds ir zemnieka zirgs arklā vienpadsmitajā akvarelī un kāds ir nogalinātā arāja zirgs sešpadsmitajā akvarelī. Cik pirmais apzinīgs, cik otrs pilns skumju, neizprasānas, būdu! Blakus Ādams Alkšnis daudz zīmējis arī karavīru zirgus gan lēcienā, gan skrējienā, gan aulošanā. Kāda graciozitate, smalkums un atspērība piemīt zirga ķermenim sacensībās, kāda enerģijas, spēka pārpilnība izpaužas zirgu kustības kaujas apstākļos, kur zirgi, jaušot mirkļa nopietnību, saprindzina visu iekšējo sparu! Skaistū zirgu Ādams Alkšnis sniedzis eļļā — «Bērģ zirgs».

Diezgan daudz Ādams Alkšnis atstājis modeļu zīmējumus un uzmetumu, bet visai maz ainavu. Eļļā tikai vienu, akvarelī ne vairāk kā desmit no divdesmit sešiem darbiem. Turpretim zīmējumu ainava gandrīz gluži izskausta.

Ādams Alkšnis pēc savas dabas ir bijis īsts žanrists ar tieksmi uz sarežģītiem lielām kompozīcijām. Par to spilgti liecina atsevišķu cilvēku, karavīru, bērnu, rīku, dzīvnieku skicējumi,

kas domāti kā detaļas lielākam darbam. Cilvēks, dzīvnieks un rīks redzami gan statiskā, gan darbības slāvoklī.

Raksturīgi arī Ādama Alkšņa grupu zīmējumi, nākamā pakāpē kompozīcijai. Beigās sastopami jau isti mazāk vai vairāk nobeigti kompozicionāli uzmetumi. Visvairāk kaujas skati. Te mēs pārliecināmies, ar kādu meistarību Ādams Alkšnis prot pārvarēt un savaldīt dramatisks situācijas skaidrā, noslēgtā komponējumā, kas tomēr sevi eipo, dzīvo un glāsta skatītāju ar savu māksliniecisko siltumu un īstenību.

Ādama Alkšņa līnija vienkārša, skaidra, bet visai spraiga, nemandīgas rokas vadīta, pilna iekšēja garīga piesātīnājuma, pilna mākslinieciskas izjūtas, tāpēc tā ierosina skatītāju, atraisa viņu, ielieksmo.

Katrai figurai, katram stāvam, katrai sejai un kustībai, lai cik tā sīka un nenozīmīga, rasts savs attaisnojums, savs psiholoģiska patiesība, izteiksmei vienkāršība un precizitate, kas smelta dzīvē un ilgās, nepārtrauktās pūlēs. Sajā ziņā Ādams Alkšnis arī var būt liels un pamatots piemērs mūsu jaunākajai tēlotāju mākslinieku paaudzei.

Ar Ādama Alkšni mums ir gājis bojā ievērojams žanrists, smalks dzīves uztvērējs un raksturotājs. Mazliet vēlākos laikos tāds līdzīgs bija Konstantīns Lielaušis — maz ievērots, maz izcelts gleznotājs.

Žanrs līdz šim ir vienmēr bijis latviešu tēlotājas mākslas vājā puse. Kāpēc, to mēs šajā izstādes atsauksmē neiztirzāsim.

Ar lielu prieku apsvaicams katrs nopietns žanrists, ar lielu cienību pieminams katrs smalks, ievērojams žanrists, kāds neapšaubāmi bija un paliks Ādams Alkšnis.

Apsvēcama Latviju un krievu mākslas valsts muzeja Ādama Alkšņa 50 g. nāvesdienas piemīnā veidētās izstādes sarīkošana. Kaut latviešu darbalāudis pievērstu tai pienācīgo uzmanību!

Aleksandrs Čaks

